

HALLINTOVALIOKUNNAN LAUSUNTO 38/2002 vp

Hallituksen esitys laeiksi esitutkintalain ja pakkokeinolain sekä eräiden näihin liittyvien lakien muuttamisesta

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 23 päivänä huhtikuuta 2002 lähettäessään hallituksen esityksen laeiksi esitutkintalain ja pakkokeinolain sekä eräiden näihin liittyvien lakien muuttamisesta (HE 52/2002 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi lakivaliokuntaan samalla määrännyt, että hallintovaliokunnan on annettava asiasta lausunto lakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöjohtaja Jan Törnqvist, oikeusministeriö
- apulaisoikeuskansleri Jaakko Jonkka
- vanhempi oikeusasiamiehen sihteeri Juha Haapamäki, Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia
- poliisiylitarkastaja Jouni Välkki ja ylikomisario Risto Karhunen, sisäasiainministeriö
- ylitarkastaja Marja Kartila, valtiovarainministeriö
- neuvotteleva virkamies Juhapekka Ristola, liikenne- ja viestintäministeriö
- hallitusneuvos Eija Koivuranta, sosiaali- ja terveysministeriö
- valtiosyyttäjä Jorma Äijälä, Valtakunnan-syyttäjänvirasto

- tutkintapäällikkö Esko Hirvonen, Tullihallitus
- apulaispäällikkö Jari Liukku, keskusrikospoliisi
- tutkinnanjohtaja, rikostarkastaja Maarit Salomaa, Helsingin kihlakunnan poliisilaitos
- lainsäädäntöjohtaja Eeva Laatikainen, FiCom ry
- lakimies Teemu Summanen, Finnet-liitto ry
- hallituksen jäsen, julkinen oikeusavustaja Juha Niemi-Pynttäri, Julkiset Oikeusavustajat ry
- hallituksen jäsen, käräjäoikeustuomari Mikko Saleva, Käräjäoikeustuomarit ry
- varapuheenjohtaja, lääninpoliisiylitarkastaja Heikki Lausmaa, Poliisi-, ulosotto-, syyttäjä- ja maistraattilakimiesten edunvalvontajärjestö PUSH ry
- asianajaja Markku Fredman, Suomen Asianajajaliitto
- varapuheenjohtaja Tuomo Koho, Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry
- hallituksen jäsen, johtava kihlakunnansyyttäjä Kari Ranta, Suomen Syyttäjäyhdistys ry
- professori Pekka Koskinen
- professori Raimo Lahti
- professori Ari-Matti Nuutila.

Lisäksi kirjallisen lausunnon on antanut
— Poliisin lääninjohtajan viranhaltijat ry.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan lukuisia muutoksia vuonna 1987 säädettyihin esitutkintalakiin ja pakkokeinolakiin. Niihin liittyen ehdotetaan lisäksi tehtäväksi vähäisempiä muutoksia neljään muuhun lakiin.

Esitutinnan tavoitteisiin lisättäisiin velvollisuus selvittää mahdollisuudet rikoksella saadun omaisuuden palauttamiseksi sekä menettämisseuraamuksen ja asianomistajan korvausvaatimuksen täytäntöönpanemiseksi. Lakiin otettaisiin säännös, joka velvoittaa ilmoittamaan rikoksesta epäiltynä kuulustellulle esitutinnan lopettamisesta hänen osaltaan, kun häntä ei enää ole syytä epäillä rikoksesta, vaikka esitutkintaa ei kokonaisuudessaan vielä lopeteta. Velvollisuutta saapua kutsusta esitutkintaan laajennettaisiin koskemaan myös sellaisia henkilöitä, joiden läsnäolo esitutkintatoimenpiteen suorittamiseksi on tarpeen muutoin kuin kuulustelun suorittamiseksi. Rikospaikalta poistuva voitaisiin ottaa kiinni esitutkintaan saapumiskutsun antamiseksi silloinkin, kun hän olisi ehtinyt poistua kotirauhan suojaamalle alueelle.

Mahdollisuuksia antaa kuulustelussa kertomus moderneilla tiedonsiirtovälineillä laajennettaisiin. Lapsen kuulemisesta asianomistajana tai todistajana esitutkinnassa ehdotetaan otettavaksi erityinen säännös sen tilanteen varalle, ettei lasta voida kuulla varsinaisessa oikeudenkäynnissä. Laissa säädettäisiin nykyistä tarkemmin siitä, milloin kuulustelu voidaan toimittaa kello 21:n ja 6:n välisenä aikana. Todistaja voitaisiin velvoittaa kertomaan tuomioistuimessa myös sellaisesta seikasta, joka on tärkeä rikoksella saadun hyödyn jäljittämiseksi, jos hän esitutkinnassa kieltäytyy kertomasta tällaisesta seikasta, vaikka on siihen velvollinen tai oikeutettu. Ehdotonta kieltoa kuulustella kahdeksatoista vuotta nuorempaa rikoksesta epäiltyä ilman kuulustelutodistajaa väljennettäisiin siten, että kuulustelu olisi mahdollista, jos läsnä on hänen avustajansa, laillinen edustajansa tai sosiaalilautakunnan edustaja. Ehdotuksen mukaan vajaanvaltaista kuulusteltaessa riittäisi, että yhdelle huoltajalle tai holhoojalle varataan tilaisuus olla

läsnä kuulusteluissa. Vajaanvaltaisen edustajaa voitaisiin kieltää olemasta läsnä kuulusteltaessa vajaanvaltaista, jos heidän epäillään yhdessä tehneen tutkittavana olevan rikoksen.

Lakia täydennettäisiin säännöksellä ryhmätunnistuksen järjestämisestä ja velvollisuudesta osallistua sellaiseen.

Suppeaa esitutkintaa koskevia säännöksiä tarkistettaisiin siten, että se olisi mahdollinen, jos rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa. Poliisimiehen tekemäksi epäillyn rikoksen tutkinnassa suppea esitutkinta olisi mahdollinen vain, jos asia käsitellään rikesakkoasiana tai rangaistusmääräysmenettelyssä.

Lakiin kirjoitettaisiin yksityiskohtaiset säännökset asianosaisen avustajan esteellisyydestä.

Pakkokeinolain pidättämistä ja vangitsemista koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että epäilty voitaisiin pidättää ja vangita jos on syytä epäillä, että hän lähtee pakoon, hävittää todisteita tai jatkaa rikollista toimintaa. Matkustamiskiellon edellytyksiä muutettaisiin vastaavasti. Pidättämiseen oikeutettuja virkamiehiä koskevaa luetteloa tarkistettaisiin eräiltä osin. Vangitsemisasian uudelleen käsittelyä koskevia säännöksiä muutettaisiin siten, että asia olisi otettava uudelleen käsiteltäväksi tuomion antamiseen asti kahden viikon välein, jos vangittu sitä pyytää, eikä viran puolesta niin kuin nykyisin.

Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon edellytyksiä muutettaisiin siten, että toimenpide ei edellyttäisi todennäköisiin syihin perustuvaa epäilyä, vaan se voitaisiin kohdistaa jo rikoksesta epäiltyyn. Tutkinnanjohtajan ja syyttäjän toimivalta päättää väliaikaistoimenpiteistä säädettäisiin yhtä laajaksi kuin tuomioistuimen määrättävissä olevan hukkaamiskiellon tai vakuustakavarikon soveltamisala. Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon voimassaoloaikaa, johon mennessä syyte on nostettava, pidennettäisiin 60 päivästä neljään kuukauteen.

Laissa säädettäisiin erikseen kotietsinnästä esineen löytämiseksi ja kotietsinnästä henkilön löytämiseksi. Kotietsinnän toimittaminen ei

edellyttäisi, että henkilöä todennäköisin syin epäillään rikoksesta, vaan riittäisi, että on syytä epäillä häntä rikoksesta. Kotietsinnän toimittaminen muualla kuin rikoksesta epäillyn luona edellyttäisi kuitenkin, että erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että etsinnällä saadaan näyttöä rikoksesta. Kotietsinnän käyttöalaa laajennettaisiin siten, että se saataisiin toimittaa myös väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi.

Henkilöntarkastus ei enää edellyttäisi, että henkilöä voidaan todennäköisin syin epäillä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, vaan riittäisi, että häntä on syytä epäillä tällaisesta rikoksesta. Henkilöntarkastuksen kohdistaminen muuhun kuin rikoksesta epäiltyyn edellyttäisi, että erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että löydetään takavarikoitava esine tai saadaan näyttöä rikoksesta.

Henkilönkatsastus voitaisiin myös kohdistaa epäillylle, jota ei todennäköisin syin epäillä rikoksesta, jos erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että löydetään takavarikoitava esine tai saadaan näyttöä rikoksesta.

Jos on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään neljä vuotta vankeutta, saadaan DNA-tunnisteen määrittämiseksi tarpeellinen henkilönkatsastus tehdä henkilöille, joita ei epäillä kyseisestä rikoksesta, milloin erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että DNA-tunnisteella voidaan saada selvitystä rikoksesta. DNA-tunniste on hävitettävä ja säilytetyt näytteet tuhottava, kun asia on lainvoimaisesti ratkaistu tai jätetty sillensä.

Rikoksesta epäillylle saataisiin tehdä henkilönkatsastus myös DNA-tunnisteen määrittämistä ja tallentamista myöhempää käyttöä varten, vaikka se ei olisi tarpeen tutkittavana olevan ri-

koksen selvittämiseksi, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta.

Telekuunteluvaltuuksia laajennettaisiin koskemaan törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ja törkeää vahingontekoa sekä liike- tai ammattitoiminnassa tehtyjä törkeitä talousrikoksia, joissa on tavoiteltu erityisen suurta taloudellista hyötyä tai jotka on tehty erityisen suunnitelmallisesti. Kiireellisissä tapauksissa tutkinnanjohtaja voisi päättää telekuuntelun tai televalvonnan alkamisesta, mutta lupavaatimus olisi mahdollisimman pian ja viimeistään 24 tunnin kuluttua tehtävä tuomioistuimelle. Telekuuntelu- ja televalvontaluvan yksilöintiperusteena voisi teleliittymän lisäksi olla sähköpostiosoite tai muu sellainen teleosoite sekä myös telepääte-laite, esimerkiksi tietty matkapuhelinlaite. Lais- sa säädettäisiin myös matkaviestimien sijaintitietojen hankkimisesta, joka tarkoittaisi tiedon saamista niistä matkaviestimistä, jotka rikoksen tekemisen aikoihin ovat olleet rikoksen tekopaikan tai muun rikoksen selvittämisen kannalta merkityksellisen paikan läheisyydessä olevan tukiaseman läheisyydessä.

Teknistä kuuntelua voitaisiin tuomioistuimen luvalla kohdistaa myös sellaiseen vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, jossa epäilty todennäköisesti oleskelee, tutkittaessa eräitä lais- sa tyhjentävästi lueteltuja törkeitä rikoksia. Tuomioistuimen olisi viran puolesta määrättävä epäillylle julkinen asiamies valvomaan tämän etua, kun tuomioistuin käsittelee edellä tarkoi- tettua lupa-asiaa. Julkiseksi asiamieheksi voitai- siin määrätä vain asianajaja tai julkinen oikeus- avustaja.

Ehdotetut lait ovat tarkoitettut tulemaan voi- maan noin kolmen kuukauden kuluttua niiden vahvistamisesta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

1. Yleisiä näkökohtia

Esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen yleisperusteluissa on lähdetty siitä, ettei rikosten selvitystaso saa uuden lainsäädännön myötä laskea (HE 14/1985 vp). Tosiasiassa selvitysprosentit ovat kuitenkin jonkin verran alentuneet ja joissakin rikostyypeissä selvitysaste on hyvinkin alhainen. Käytännössä poliisi on joutunut myös priorisoimaan rikostutkintaan käytettäviä voimavaroja.

Rikollisuus on muuttunut — ja on muuttumassa yhä enemmän — ammattimaisemmaksi, järjestäytyneemmäksi ja samalla kansainvälisemmäksi toiminnaksi. Rikollisuuteen liittyy samalla lisääntyvässä määrin suunnitelmallisuutta ja taloudellisen hyödyn tavoittelua. Niin sanotun tavallisen elämän näkökulmasta saattaa olla vaikeaa hahmottaa, kuinka kovaa ja häikäilemättöntä tämän päivän rikollisuus voi olla.

Suomessa on viime vuosina paljastettu useita rikollisjärjestöjä, jotka täyttävät Euroopan unionin järjestäytyneelle rikollisryhmälle asettamat kriteerit. Vuonna 2000 tällaisia järjestöjä on tunnistettu 23. Tähän mennessä on tullut ilmi keskusrikospoliisin tietojen perusteella 33 kriteerit täyttävää rikollisryhmää. Useissa tapauksissa toimintaan on liittynyt kansainvälisiä yhteyksiä. Edelleen jäsenmäärä on kasvanut, ja tämä näyttää olevan myös tulevaisuuden kehityssuunta.

Järjestäytynyt rikollinen toiminta on ilmenyt tähän mennessä paljolti huumausainerikoksiin liittyvänä sekä niin sanottuna moottoripyöräjengien toimintana. Tyypillisiä rikollisjärjestön tekemiä rikoksia ovat muun muassa kiristys, laitton uhkaus ja pakottaminen. Esimerkkinä voidaan mainita velanperintä, jossa uhkaus vakavasta rikoksesta on usein riittävä keino kohteena olevan henkilön painostamiseksi. Muista, ainakin jonkin asteista järjestäytyneisyyttä edellyttävistä rikollisuuden muodoista voidaan mainita niin sanotut rasismirikokset, väkivalta- ja talousrikokset, laittoman maahantulon järjestämi-

nen sekä omaisuusrikollisuus osana ammattimaista rikollisuutta. Erityisesti prostituutioon liittyvässä parituksessa on ollut havaittavissa selkeät järjestäytyneen rikollisuuden piirteet ja toimintaa on johdettu useissa tapauksissa ulkomailta käsin. Suhteellisen uutena järjestäytyneen toiminnan muotona voidaan pitää turkistarhoihin suuntautuneita iskuja. Suomessa on viime vuosina tapahtunut lisäksi useita törkeitä rikoksia, joissa myös täysin sivulliset henkilöt ovat joutuneet vakavaan vaaraan.

On selvää, ettei rikoksesta epäillyllä ole velvollisuutta myötävaikuttaa teon selvittämiseen. Käytännön rikostutkinnasta saadut kokemukset osoittavat, että muun muassa rikollisuuden ammattimaistumisen ja järjestäytymisen myötä rikoksesta epäillyn halukkuus tapahtuneen rikoksen selvittämiseen on entisestään vähentynyt. Muun todistusaineiston ja niin sanottujen salaisten pakkokeinojen avulla saatavan näytön merkitys on vastaavasti lisääntynyt. Tähän liittyen esitutkintaviranomaisille onkin annettu esitutkintalain (449/1987) ja pakkokeinolain (450/1987) säätämisen jälkeen eri yhteyksissä uusia toimivaltuuksia.

Käsiteltävänä olevan hallituksen esityksen pää tavoitteena on tehostaa ammattimaiseen ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien törkeiden rikosten selvittämistä ja rikoshyödyn jäljittämistä. Valiokunta painottaa sitä, että tällaiseen rikollisuuteen on syytä suhtautua suurella vakavuudella. Rikolliseen toimintaan tulee voida puuttua nopeasti ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa niin, että toimenpiteet ovat tehokkaita ja vaikuttavia. Esitykseen sisältyvillä toimivaltuuksien tarkistuksilla pyritään lisäksi pitämään rikosten selvitysaste nykyisellään esitutkintaviranomaisten toimintaympäristössä tapahtuneista muutoksista huolimatta. Valiokunta myös pitää tätä tavoitetta yksittäisten kansalaisten ja koko yhteiskunnan kannalta tärkeänä.

Valiokunta huomauttaa hallituksen esitykseen liittyen tässä yhteydessä yleisesti, että lakiteknisesti olisi ollut hyvin vaikeaa eriyttää esitykseen sisältyvät valtuussäännökset sen mu-

kaan, onko kysymyksessä ehdotetun sääntelyn päätavoitteeseen liittyvä rikollisuus vai tavanomainen rikollisuus. Eriyttäminen olisi merkinnyt uudenlaisen systematiikan käyttöön ottamista pakkokeinolaissa. Lisäksi voidaan todeta, että monet ehdotukset, esimerkiksi pidättämisen erityiset edellytykset, myötäilevät muiden Pohjoismaiden lainsäädäntöä.

Valiokunta on tarkastellut hallituksen esitystä rikosten yhteiskunnallisen selvittämisen, syylliseksi epäillyn oikeusturvan ja rikoksen uhrin näkökulmasta. Nämä kysymykset peilautuvat tässä lausunnossa ensisijaisesti esituttavien viranomaisien koskevien säännösten kautta siten, että pelkästään tuomioistuimia koskeva sääntely on valiokunnan toimialan johdosta jäänyt vähemmälle huomiolle.

Valiokunta toteaa, että esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädäntöön on lyhyehkön ajan sisällä tehty useita pienempiä uudistuksia. Näiden muutosten keskinäisten suhteiden ja kokonaiskuvan hahmottaminen ei ole välttämättä helppoa. Tämän vuoksi valiokunnan mielestä on perusteltua harkita esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön kokonaisuudistusta voimassa olevan ja nyt säädettävän lainsäädännön pohjalta.

Lakiehdotuksilla ei ole esityksen mukaan merkittäviä taloudellisia vaikutuksia. Valiokunnan käsityksen mukaan tosiasia on kuitenkin, että aiemmin tehtyjen eri uudistusten samoin kuin hallituksen esityksen pohjalta säädettävien lakiehdotusten vaikutukset näkyvät niin tuomioistuinten, syyttäjien kuin poliisinkin työkuormituksessa ja henkilövoimavaroissa sekä tarpeessa hankkia uusia teknisiä välineitä.

2. Esitutkintalain muutokset

Esitutkintalakiin ehdotetut muutokset koskevat rikoshyödyn jäljittämistä, esitutkinna lopettamista, ryhmätunnistusta, kuulusteluja, suppeaa esitutkintaa ja avustajan kelpoisuusvaatimuksia sekä eräitä sääntelyn systematiikkaan liittyviä muutoksia.

Valiokunta pitää hallituksen esitykseen sisältyviä esitutkintalakia koskevia ehdotuksia perusteltuina. Osaksi uudistukset myös selkeyttävät nykyiseen verrattuna esitutkinna sääntelyä.

Valiokunnalla on huomauttamista joihinkin lakiehdotuksen yksityiskohtiin. Tältä osin viitataan yksityiskohtaisissa perusteluissa lausutun.

3. Pidättäminen ja vangitseminen

Rikoksesta epäillyn pidättämisen ja vangitsemisen yleisenä edellytyksenä on, että henkilöä voidaan "todennäköisin syin" epäillä tietyistä rikoksesta. Erityisenä edellytyksenä on rikoksen vakavuusasteen lisäksi, että voidaan pitää todennäköisenä, että henkilö muuten karttaa oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa, vaikeuttaa asian selvittämistä tai jatkaa rikollista toimintaa.

Hallituksen esityksessä ehdotetaan pidättämisen ja vangitsemisen erityisiä edellytyksiä muutettavaksi siten, että "todennäköisin syin" rikoksesta epäilty voidaan pidättää tai vangita, jos on "syytä epäillä", että hän karttaa oikeudenkäyntiä, vaikeuttaa asian selvittämistä tai jatkaa rikollista toimintaa.

Esityksen taustalla on se periaatteellinen ja käytännöllinen ongelma, että pidättämiselle ja tuomioistuimen päätösvallassa olevalle vangitsemiselle on asetettu sama "todennäköistä syytä epäillä" -kynnys kuin syytteen nostamiselle.

Tarkemmin ilmaistuna voimassa olevan lainsäädännön valossa joudutaan epäillyn olojen tai muiden seikkojen valossa arvioimaan onko todennäköistä, että epäilty

a) lähtee pakoon taikka muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;

b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa taikka vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka

c) jatkaa rikollista toimintaa.

Tällaisen todennäköisyyden vaatiminen pidättämisen ja vangitsemisen erityisistä edellytyksistä on periaatteessa yleensäkin ongelmallista. Kenenkään tulevaa käyttäytymistä ei ole helppo ennustaa, saati toteen näyttää sellaisella luotettavuudella, mitä todennäköisillä syillä voidaan tarkkaan ottaen tarkoittaa. Joitakin johto-

päätöksiä tietysti voidaan tehdä, jos henkilö on aiemmin syyllistynyt rikoksiin. Selvää on, että rikoksen selvittämisen kannalta keskeisin on edellä mainittu b-kohta.

Valiokunta on asettunut puoltamaan pidättämisen ja vangitsemisen edellytysten muuttamista hallituksen esityksessä ehdotetulla tavalla. Olennaista epäillyn oikeusturvan kannalta on, ettei pidättämisen ja vangitsemisen yleisistä edellytyksistä tingitä. Henkilön tulee siten olla aina "todennäköisin syin" epäiltynä rikoksesta, johon kysymys pidättämisestä tai vangitsemisesta liittyy. Kun tämä edellytys täyttyy, painottuu erityisesti rikoksen selvittämistänsintressi niin, että "syytä epäillä" -kriteeri on hyväksyttävä peruste arvioitaessa pakkokeinon erityisten edellytysten täyttymistä. Voitaiksiinko yleensäkin pitää yhteiskunnan kannalta asianmukaisena, että rikoksen selvittämistänsintressi jäisi vähemmälle huomiolle, kun otetaan samanaikaisesti huomioon esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön kokonaisuuteen — mukaan lukien esitutkinnassa noudatettavat yleiset periaatteet — sekä perus- ja ihmisoikeuksiin sisältyvät oikeusturvatakeet ja lisäksi myös virkavastuulla suoritettavaan esitutkintaan kohdistuva muun muassa ylimpien lainvalvojien suorittama laillisuusvalvonta.

Hallituksen esityksen mukaisella pidättämisen ja vangitsemisen erityisten edellytysten muuttamisella ei valiokunnan käsityksen mukaan ole käytännössä kovinkaan suurta merkitystä, koska nykyiselläänkin vain pieni osa vangitsemisvaatimuksista hylätään. Olennaista on, ettei vangitsemisoikeudenkäynnissä tai muussakaan tuomioistuimen päätösvallassa olevassa pakkokeinoasian käsittelyssä oteta kantaa itse lopulliseen syyllisyyskysymykseen, koska kysymys on tässä vaiheessa vasta pakkokeinoista päättämisestä. Olennaista on myös, että esitutkintavaiheen pakkokeinojen edellytykset poikkeavat normitasolla syyteharkinnassa tehtävän syytteen nostamisen edellytyksistä. On myöskin lähdeittävä siitä, ettei ole tarkoitus muuttaa nykyistä soveltamiskäytäntöä. "Syytä epäillä" -kriteerin käyttöönotto vastanneekin paremmin nykyistä lain soveltamisen tilaa. Valiokunta korostaa, että vastaisuudessakin myös pidättämisen ja

vangitsemisen erityisiä edellytyksiä on arvioitava objektiivisin perustein. Hallituksen esityksen hyväksyminen ei muuta tätä lähtökohtaa.

Valiokunta ei myöskään pidä tarpeellisena, eikä käytettävissä olevan tiedon perusteella mahdollisenakaan, että "todennäköistä syytä epäillä"- ja "syytä epäillä" -kriteerien lisäksi otettaisiin käyttöön kolmas näiden väliin sijoitettava pakkokeinon käyttämisen edellytys. Tällaisella perusteella ei olisi elävässä elämässä varteen otettavaa erottelukykä, pikemminkin vaikutus saattaisi olla päinvastainen.

4. Ylimääräinen tieto

Telekuuntelussa ja teknisessä kuuntelussa paljastuu käytännössä myös sellaista tietoa, joka ei liity tutkittavana olevaan rikokseen. Mikäli tällaiset niin sanotut ylimääräiset tiedot eivät liity mihinkään rikokseen, poliisilla ei luonnollisesti-kaan voi olla mitään tarvetta niiden käyttämiseen. Kysymys muodostuu ongelmallisemmaksi, jos ylimääräinen tieto koskee epäillyn tekemää jotakin muuta kuin kuunteluluvan perusteena olevaa rikosta tai jonkun muun kuin epäillyn tekemää rikosta.

Ylimääräisen tiedon käyttöä ei ole nimenomaan kielletty, mistä seuraa, että tällaisen tiedon käyttö on lähtökohtaisesti sallittua. Tämä on lainsäätäjän tietoinen ratkaisu, jota on perusteltu pakkokeinolain 5 a luvun 13 §:n esitöissä (HE 22/1994 vp). Esillä olevassa hallituksen esityksessä ei ehdoteta sääntelyä muutettavaksi, mitä valiokunta pitää perusteltuna ratkaisuna.

Telekuuntelua ja teknistä kuuntelua koskeva mahdollisuus on laissa rajoitettu koskemaan vain tiettyjä törkeitä rikoksia. Rajoituksen tarkoituksena on suojata rikoksesta epäiltyjä tai kansalaisia yleensäkin liian laajalta kuuntelun käytöltä. Tätä tarkoitusta ei voida kuitenkaan enää jälkikäteen toteuttaa rajoittamalla jo tapahtuneella kuuntelulla saatujen tietojen käyttöä. Kuten hallituksen esityksessä todetaan, mitään muutakaan hyväksyttävää perustetta esitutkinnan vaikeuttamiseksi ja rikoksenteijän suojaamiseksi tietojen käyttöä estämällä ei ole. Tämän vuoksi valiokunta katsoo, että ylimääräisen tiedon käyttöön tulee suhtautua samalla tavalla

kuin muuhunkin sattumalta poliisin tietoon tulleeseen tietoon riippumatta siitä, koskeeko ylimääräinen tieto sellaista rikosta, jonka tutkintaan olisi voitu saada kuuntelulupa vai ei.

Todistusoikeutemme peruslähtökohta on vapaan todistelun ja todistusharkinnan periaate, jonka yleisesti katsotaan luovan parhaat edellytykset totuuden selvittämiseen oikeudenkäynnissä. Ylimääräistä tietoa koskeva käyttökielto tarkoittaisi merkittävää poikkeusta kyseisestä periaatteesta ja olisi oikeusjärjestelmällemme muutenkin vieras.

Se, että lakiin ei ehdoteta otettavaksi ylimääräisen tiedon käyttöä koskevaa yleistä kieltoa, ei tarkoita sitä, että ylimääräisen tiedon käyttö todisteena oikeudenkäynnissä olisi aina sallittua. Tuomioistuimien voi ilman laissa olevaa säännöstenkin asettaa yksittäistapauksessa käyttökiellon. Käytännössä asia ratkaistaan arvioimalla ja punnitsemalla yhtäältä harkittavana olevalla käyttökiellolla suojattavia etuuksia tai arvoja ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksia sekä toisaalta todisteen merkitystä ja pyrkimystä aineellisen totuuden selvittämiseen. Hallituksen esityksen perustelujen johtopäätöksen mukaan jättämällä ylimääräisen tiedon käyttö tietoisesti tuomioistuimen tapauskohtaiseen harkintaan saavutetaan erilaiset etuudet paremmin huomioon otettava lopputulos kuin laissa säädettävällä yleisellä käyttökiellolla. Valiokunta yhtyy myös tältä osin esityksessä lausuttuun.

5. Muut kannanotot

Hallituksen esitys sisältää pakkokeinoina muutamista koskevia ehdotuksia edellä todetun lisäksi myös kotietsinnän, henkilönkatsastuksen, DNA-tunnisteen määrittämisen, telekuuntelun ja televalvonnan kohteen yksilöinnin, telekuuntelun soveltamisalan ja teknisen kuuntelun osalta. Näiltä osin valiokunta viittaa hallituksen esityksen ohella jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa lausuttuun sekä pykäläkohtaisiin muutosesityksiin.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä tästä lausunnosta ilmenevin huomautuksin ja muutosesityksin. Muilta osin valiokunta on yhtynyt hallituksen esitykseen. Valiokunta on pitänyt aiheellisena arvioida yksityiskohtaisissa perusteluissa tarpeellisilta osin myös perustuslakivaliokunnan lausunnossa esitettyjä seikkoja muun muassa lainsäädännön toimivuuden kannalta (PeVL 52/2002 vp).

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki esitutkintalain muuttamisesta

24 §. Pykälän 2 momentissa säädetään nykyiseen tapaan siitä pääsäännöstä, että kuulustelua ei saa toimittaa kello 21:n ja 6:n välisenä aikana. Poikkeukset tästä aikarajoituksesta ehdotetaan esityksessä säädettäväksi nykyistä täsmällisemmin. Viimeksi mainitulta osin valiokunnalla ei ole huomauttamista momentin johdosta. Sen sijaan valiokunta esittää lakivaliokunnan harkittavaksi, että kuulustelun toimittamista koskevat pääsäännön mukaiset aikarajat 24 §:n 2 momentin johdantokappaleessa muutetaan käytännön päivittäistä elämänrytmiä paremmin vastaavaksi siten, että kuulustelua ei saa ilman erityistä syytä toimittaa kello 22:n ja 7:n välisenä aikana. Valiokunta arvioi, että kuulustelun toimittamiseen liittyvät ongelmat vähenevät, jos kuulustelua voidaan ilman erityistä syytä jatkaa kello 22:een asti.

29 §. Lakiehdotuksen 29 §:n 1 momentti koskee kuulusteltavan asemaa esitutkinnassa ja epäillylle ennen kuulustelua tehtävää ilmoitusta siitä, mistä teosta häntä epäillään.

Asiantuntijakuulemisessa on noussut esiin ajatus, että 29 §:ssä säädettäisiin myös kuulustelussa käytettävästä kielestä. Hallintovaliokunta kiinnittää huomiota tältä osin siihen, että uutta kielilakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 92/2002 vp) ehdotetaan esitutkintalain 37 §:ää muutettavaksi säännöksillä siitä, mitä kieltä (suomea tai ruotsia) kuulusteltava saa käyttää, ja viranomaisen velvollisuudesta järjestää tulkkaus. Kyseisen pykälän 3 momentti sisäl-

tää säännöksen maksuttomasta tulkkauksesta, kun kuulusteltava ei ole suomen-, ruotsin- tai saamenkielinen. Ehdotetuista säännöksistä seuraa myös velvollisuus kertoa kuulusteltavalle hänen oikeudestaan käyttää äidinkieltään. Mainittu hallituksen esitys on mietinnön laatimista varten käsiteltävänä perustuslakivaliokunnassa. Hallintovaliokunta on antanut esityksestä lausuntonsa.

30 §. Pykälä koskee kuulustelutodistajaa. Valiokunnalla ei ole huomauttamista siihen, että voimassa olevan lain 30 §:n 1 momenttia muutetaan siten, että alle 18-vuotiaan kuulustelu rikoksesta epäiltyä olisi sallittua ilman kuulustelutodistajaa, jos kuulustelussa on läsnä hänen avustajansa tai laillinen edustajansa taikka sosiaalilautakunnan edustaja. Valiokunta kiinnittää kuitenkin saamansa selvityksen perusteella huomiota siihen, että kunnissa on pulaa päteivistä sosiaalityöntekijöistä, mikä saattaa heijastua lain soveltamiseen.

Valiokunta toteaa 30 §:n kohdalla, että kuulusteltavalla ei ole rikostutkinnallisista syistä oikeutta saada valitsemaansa todistajaa kuulusteluun. Valiokunta ei myöskään pidä suotavana, että samassa jutussa tutkijana olevaa poliisi miestä käytetään kuulustelutodistajana. Käytännössä esiintyvien tilanteiden moninaisuuden ja poliisin henkilöresurssien niukkuuden vuoksi lakiin ei kuitenkaan ole syytä ottaa suoranaista kieltoa tältä osin.

38 a—38 c §. Epäiltyjen oikeusturvan ja samalla esitutinnan luotettavuuden lisäämiseksi on tarpeen, että rikoksentehtäjän tunnistamiseksi järjestettävästä ryhmätunnistuksesta otetaan nimienomaiset säännökset esitutkintalakiin.

39 §. Voimassa olevan lain 39 §:n 1 momentissa säädetään selkeästi, että kuulustelusta on laadittava kuulustelupöytäkirja. Valiokunta toteaa, että lakiehdotuksen 39 §:n 3 momentin sääntely kuulustelun tallentamisesta videotallenteeseen tai siihen rinnastettavaan muuhun kuvatallenteeseen tai äänitallenteeseen ei poista velvollisuutta laatia kuulustelupöytäkirja. Hallituksen esi-

tyksen perustelut ovat tältä osin hieman epäselvät.

39 a §. Lakiehdotuksen 39 a §:n mukaan lapsen todistajana tai asianomistajana antama kuulustelukertomus on aina tallennettava videolle tai muulle sitä vastaavalle kuvatallenteelle, jos kuulustelukertomusta on tarkoitus käyttää todisteenä oikeudenkäynnissä eikä kuultavaa tämän nuoren iän tai kehitystason vuoksi todennäköisesti voida siinä haittaa kuulusteltavalle aiheuttamatta kuulla henkilökohtaisesti.

Hallintovaliokunta pitää tärkeänä, että epäillyllä on avustaja, kun lapsen kuulustelu videoidaan asiassa, jossa epäilty tai hänen avustajansa ei enää oikeudenkäynnissä voi esittää lapselle kysymyksiä. Sen vuoksi tutkinnanjohtajan tai kuulustelijan on ennen lapsen kuulustelua muistutettava epäiltyä siitä, että hänen olisi syytä hankkia itselleen avustaja lapsen kuulusteluun.

Hallintovaliokunta viittaa tässä yhteydessä esitutkintalain 32 §:ään, jonka mukaan tutkija voi sallia asianosaisen ja hänen avustajansa olla läsnä toista asianosaista tai todistajaa kuultaessa, jollei siitä aiheudu haittaa rikoksen selvittämiseksi. Kun ehdotetun 39 a §:n mukaan epäillylle on varattava tilaisuus esittää kysymyksiä kuulusteltavalle, on selvää, että hänen avustajallaan on sama oikeus, mikä vuorostaan edellyttää, että avustajankin pitää saada olla läsnä kuulustelussa.

45 §. Pykälän 2 momentissa säädetään esitutkinnassa asianosaisen avustajan erityisistä kelpoisuusvaatimuksista. Yleisiä kelpoisuusvaatimuksia koskee voimassa olevan lain 45 §:n 1 momentti.

Lakiehdotuksen 45 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaan avustajana yksittäistapauksessa ei saa toimia se, joka toimii toisen rikoksesta epäillyn avustajana tutkittavaa tai siihen välittömästi liittyvää rikosta koskevassa asiassa, mikäli hänen toimimisensa asianosaisen avustajana voi vaikeuttaa asian selvittämistä.

Valiokunta toteaa, että kyseinen esteellisyysperuste perustuu nimenomaan rikostutkinnallisiin syihin. Erityisesti silloin, kun rikoksesta

epäillyt ovat esitutinnan aikana vangittuina, on rikoksen selvittämisen vaikeuttamisen estämiseksi tärkeää, että voidaan estää rikoskumppaneiden yhteydenpito. On myös selvää, ettei poliisimies voi soveltaa säännöstä mielivaltaisesti, vaan esitutkinnassa noudatettavasta objektiivisuuspäätöksestä seuraa, että kyseiseen kohtaan perustuvalla kiellolla pitää aina olla objektiivisesti todettavissa oleva syy. Mikäli tutkinnanjohtaja kieltää avustajaa esitutkinnassa avustamasta useaa epäiltyä, hänen on voitava myös perustella päätöksensä.

Valiokunta pitää tarpeellisena 45 §:n 2 momentin 3 kohdan täsmentämistä seuraavasti: "3) toimii toisen rikoksesta epäillyn avustajana tutkittavaa tai siihen välittömästi liittyvää rikosta koskevassa asiassa, mikäli *voidaan olettaa, että* hänen toimimisensa asianomaisen avustajana (*poist.*) vaikeuttaa asian selvittämistä."

47 §. Valiokunta esittää, että lakiehdotuksen 47 §:ää muutetaan siten, että myös asianomistajalle ja rikoksesta epäillylle on ilmoitettava esitutkinnan keskeyttämisestä. Varsinkin asianomistajan toissijaisen syyteoikeuden kannalta ilmoitus keskeyttämisestä voi olla tärkeä. Valiokunta esittää, että pykälä hyväksytään näin kuuluvana: "Kun on päätetty, ettei esitutkintaa toimiteta tai että esitutkinta lopetetaan 4 §:n 3 momentin, 9 §:n 2 momentin tai 43 §:n 2 momentin nojalla *taikka että esitutkinta keskeytetään*, tutkinnanjohtajan on huolehdittava siitä, että päätöksestä viipymättä ilmoitetaan asianomistajalle ja esitutkinnassa asianosaisina kuulustelluille, jollei sitä ole pidettävä tarpeettomana."

2. Pakkokeinolaki

1 luku. Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

6 §. *Pidättämiseen oikeutettu virkamies.* Valiokunta esittää, että pidättämiseen oikeutettujen virkamiesten luetteloa täydennetään virkanimikkeissä tapahtuneiden muutosten johdosta lisäämällä lääninpoliisiylitarkastaja (lääninpoliisi-johtajan jälkeen), esitutkintatehtäviin määrätty

apulaispäälikkö (suojelupoliisin päällikön jälkeen) ja liikennepoliisiylitarkastaja (liikkuvan poliisin päällikön ja apulaispäälikön jälkeen) kyseiseen luetteloon. Suojelupoliisin osastopäällikölle tulisi lisäksi lisätä määre "vastavaikoluyksikön päällikkönä toimiva".

22 §. *Vangitsemisasian uudelleen käsittely.* Valiokunta puoltaa hallituksen esitystä, että vangitsemisasi-aa ei enää automaattisesti käsiteltäisi kahden viikon välein uudelleen muutoin kuin vangitun pyynnöstä. Toistuvat vangitsemisasian uudelleen käsittelyt sitovat erityisesti törkeimmissä rikoksissa kohtuuttomasti tuomioistuinten ja esitutkintaviranomaisten resursseja. Epäillyn oikeusturvan takaamiseksi on kuitenkin välttämätöntä antaa vangitulle mahdollisuus saada asia uuteen käsittelyyn. Tämä saattaa käytännössä johtaa siihen, että nykytilaan ei juurikaan tule muutosta.

Valiokunnan käsityksen mukaan vangitsemisasian käsittelyn kaksiasianosaisuus tuskin käytännössä vaarantuu, vaikka pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle annetaan mahdollisuus jäädä pois vangitsemisasian jatkokäsittelystä, koska tuomioistuin voi aina kutsua virkamiehen paikalle.

Valiokunta esittää, että vastapainoksi muutokselle, jonka mukaan vangitsemisasi-aa ei automaattisesti käsiteltäisi uudelleen, säädetään tutkinnanjohtajalle velvollisuus informoida tuomioistuinta ja vangittua tapahtuneista olosuhteiden muutoksista, jotka voivat vaikuttaa vangitsemisedellytyksiin. Muutoin nämä seikat jäävät vain tutkinnanjohtajan tietoon, eikä vangittu voi pyytää asiansa uutta käsittelyä. Tämän vuoksi valiokunta esittää 22 §:n 2 momentin hyväksymistä näin kuuluvana: "Tuomioistuimen tulee ottaa asia uudelleen käsiteltäväksi tätä aikaisemminkin, jos siihen on (*poist.*) aiheutta edellisen käsittelyn jälkeen ilmi tulleen seikan johdosta. *Tutkinnanjohtajan on välittömästi ilmoitettava tuomioistuimelle ja vangitulle tietoonsa tulleista sellaisista seikoista, joiden johdosta edellytyksiä vangittuna pitämiseen ei enää ole.*"

3 luku. Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko

1 §. Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikon edellytykset. Valiokunta kiinnittää asiantuntija-kuulemisessa esitettyjen näkemysten johdosta huomiota aiheettoman hukkaamiskielto tai vakuustakavarikon aiheuttaman vahingon korvaamiseen liittyviin kysymyksiin. Valiokunta katsoo, ettei tältä osin ole syytä säätää pakkokeinolaissa samanlaista ankaraa vastuuta kuin oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 11 §:ssä on säädetty. Hukkaamiskieltoa tai vakuustakavarikkoa vaativa virkamies toimii virkavastuulla toisin kuin riita-asian tuleva kantaja, joka oikeudenkäymiskaaren nojalla hakee turvaamistoimenpiteitä. Lisäksi siviilioikeudellisista turvaamistoimenpiteistä tuomioistuimien joutuu päättämään huomattavasti puutteellisemmän aineiston perusteella kuin hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta, jotka perustuvat käynnissä olevaan esitutkinta-aineistoon.

Sen sijaan valiokunta esittää oikeusturvaisyistä hukkaamiskielto ja vakuustakavarikon kyseessä ollen näyttökynnyksen tarkistamista siten, että toimenpide voidaan kohdistaa vain siihen, jota "on syytä epäillä rikoksesta". Hallituksen esityksessä käytetään ilmaisua "rikoksesta epäilty". Valiokunta esittääkin, että 3 luvun 1 §:n 1 momentin alku kirjoitetaan seuraavasti: "Jos on olemassa vaara, että se, jota on syytä epäillä rikoksesta tai se, joka voidaan rikoksen johdosta tuomita korvaamaan vahinko tai menettämään valtiolle rahamäärä, pyrkii..."

5 luku. Etsintä

Paikkaan kohdistuva etsintä

1 §. Kotietsintä esineen löytämiseksi. Esineen löytämiseksi suoritettavan kotietsinnän edellytyksenä lakiehdotuksessa käytettyä ilmaisua "rikoksesta epäilty" voidaan arvostella epämääräisyydestä. Tämän vuoksi valiokunta esittää kotietsinnän näyttökynnystä koskevan sanamuodon tarkistamista oikeusturvaisyistä 5 luvun 1 §:n 1 ja 2 momentissa seuraavasti: "Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään 6 kuukautta vankeutta, tai jos selvittettävänä ovat yhteisösakon tuomitsemi-

seen liittyvät seikat, saadaan (poist.) rakennuksessa, huoneessa tai suljetussa säilytyspaikassa tai suljetussa kulkuneuvossa, joka on sen hallinnassa, jota on syytä epäillä rikoksesta, toimittaa kotietsintä..."

"Muualla kuin (poist.) paikassa, joka on sen hallinnassa, jota on syytä epäillä rikoksesta, saadaan kotietsintä toimittaa vain..."

2 §. Kotietsintä henkilön löytämiseksi. Valiokunta huomauttaa selvytyden vuoksi, että "kiinni otettavalla" ei tarkoiteta tässä yhteydessä ulkomaalaislain (378/1991) nojalla kiinni otettavaa.

10 §. Henkilöntarkastuksen edellytykset. Valiokunta esittää edellä 5 luvun 1 §:n kohdalla lausuttuun viitaten lakiehdotuksen 5 luvun 10 §:n 1 ja 2 momentin muuttamista seuraavasti: "Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään 6 kuukautta vankeutta, taikka lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttöönotto, lievä vahingonteko tai lievä petos, sille, jota on syytä epäillä rikoksesta, saadaan toimittaa henkilöntarkastus takavarikoitavan taikka väliaikaiseen hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä."

"Muu kuin sitä, jota on syytä epäillä rikoksesta, saadaan tarkastaa vain, jos..."

11 §. Henkilönkatsastuksen edellytykset. Henkilönkatsastuksella tarkoitetaan katsastettavan ruumin tarkastamista, verinäytteen ottamista ja muuta ruumiiseen kohdistuvaa tutkimusta. Toimenpide voidaan kohdistaa vain siihen, jota "todennäköisin syin epäillä" rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on enemmän kuin 6 kuukautta vankeutta. Henkilönkatsastusta ei voimassa olevan lain nojalla sen sijaan saada kohdistaa siihen, jota on vain "syytä epäillä" rikoksesta eikä ylipäättään muuhun kuin rikoksesta epäiltyyn. Nämä rajoitukset voivat joissakin tapauksissa vaikeuttaa rikoksen selvittämistä tai jopa estää sen selvittämisen ja estää siten myös henkilön syyttömyyden osoittamisen aiheettomat epäilykset poistamalla.

Ongelmallinen tilanne on käsillä, jos esimerkiksi tiedetään, että rikoksella on vain yksi tekijä ja että tämä kuuluu rajattuun joukkoon, jonka henkilömäärä on niin suuri, ettei epäilyn aste voi kenenkään kohdalla ylittää todennäköisyyskynnystä. Tällöin pakkokeinoja ei voida käyttää, vaikka varmuudella tiedettäisiin, että syyllinen on yksi joukon jäsenistä. Käytännössä tällaisia tapauksia saattaa esiintyä, kun selvitetään esimerkiksi henkirikosta ja kaikki paikalla olleet kiistävät rikoksen.

Valiokunta pitää edellä tarkoitetun kaltaisia tapauksia silmällä pitäen tarpeellisenä, että henkilönkatsastus voidaan kohdistaa myös sellaiseen rikoksesta epäiltyyn, jota ei voida todennäköisin syin epäillä rikoksesta. Tämä on myös syyttömien edun mukaista.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä valiokunta pitää perusteltuna myös sitä, että henkilönkatsastus voidaan tehdä DNA-tunnisteen määrittämiseksi tai muun vastaavan tutkimuksen suorittamiseksi myös sellaiselle henkilölle, jota ei epäillä rikoksesta. Tämä voi kuitenkin tulla kysymykseen vain törkeiden rikosten tutkinnassa.

Perustuslakivaliokunnan lausuntoon viitaten hallintovaliokunta esittää 11 §:n 2 momenttia tiukennettavaksi siten, että henkilönkatsastuksen avulla saatavalta selvitykseltä vaaditaan hallituksen esityksessä ehdotettua suurempaa merkitystä rikoksen selvittämiseksi ja että tätä selvitystä ei ilman kohtuutonta vaivaa voida hankkia muulla tavalla. Hallintovaliokunta esittää tämän vuoksi 5 luvun 11 §:n 2 momentin ensimmäisen virkkeen muuttamista seuraavan sisältöiseksi: "Jos on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään 4 vuotta vankeutta, saadaan DNA-tunnisteen määrittämiseksi tai muun vastaavan tutkimuksen suorittamiseksi tarpeellinen henkilönkatsastus tehdä henkilöille, joita ei epäillä kyseisestä rikoksesta, *milloin tutkinnan suorittamista on pidettävä erittäin tärkeänä sen vuoksi, että rikoksen selvittäminen olisi mahdotonta tai olennaisesti vaikeampaa käyttämällä tutkinnan kohteiden oikeuksiin vähemmän puuttuvia keinoja.*"

5 a luku. Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen tarkkailu

2 §. *Telekuuntelun edellytykset.* Hallintovaliokunta on katsonut telekuuntelua, televalvontaa ja teknistä tarkkailua koskevasta hallituksen esityksestä (HE 22/1994 vp) antamassaan lausunnossa (HaVL 5/1994 vp), että telekuuntelun käyttöalaa tulisi laajentaa hallituksen esitykseen verrattuna siten, että ainakin törkeä kiristys ja törkeät talousrikokset sekä mahdollisesti törkeä kiskonta otettaisiin telekuuntelusäännösten piiriin. Telekuuntelusäännökseen sisällytettiin tuolloin lopullisessa muodossa hallituksen esityksessä ehdotetun lisäksi törkeä kiristys, mutta ei törkeitä talousrikoksia (LaVM 24/1994 vp).

Esillä olevassa hallituksen esityksessä ehdotetaan telekuuntelun käyttöalaa laajennettavaksi törkeisiin lapsen seksuaalisiin hyväksikäyttöihin, törkeisiin vahingontekoihin ja törkeimpiin talousrikoksiin. Valiokunta pitää ehdotuksia lähtökohtaisesti perusteltuina.

Lakiehdotuksen 2 §:n 2 momentti koskee sellaisia liike- tai ammattitoiminnassa tehtyjä törkeitä rikoksia, joissa rikoksella tavoitellaan erityisen suurta hyötyä tai rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti. Tällä tavoin kvalifioituissa tapauksissa — jos vaaditaan kummankin edellytyksen täyttymistä — on perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan kysymys perustuslain mielessä turvallisuutta vaarantavista rikoksista. Lakiehdotus voidaan perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan siksi tältä osin käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä, jos ehdotusta muutetaan niin, että telekuuntelu-oikeus kytketään 2 momentissa kummankin lisäedellytyksen läsnäoloon.

Hallintovaliokunta esittää perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta, että 5 a luvun 2 §:n 2 momentin 10 kohta kirjoitetaan seuraavasti: "10) edellä mainittujen rikosten rangaistavasta yrityksestä, jossa rikoksella tavoitellaan erityisen suurta hyötyä ja rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti."

3 §. *Televalvonnan edellytykset.* Valiokunta esittää edellä yleisperusteluissa lausumaansa viitaten, että 3 §:n 1 momentin 2 kohtaa täyden-

netään siten, että televalvontaa voidaan käyttää myös *paritusrikoksen* tutkinnassa.

3 a §. Matkaviestimien sijaintitiedon hankkiminen. Pykälän mukaan rikoksen esitutkintaa toimittavalle viranomaiselle voidaan antaa lupa saada tieto niistä matkaviestimistä, joista on kirjautunut tieto rikoksen oletetun tekopaikan tai muun rikoksen selvittämisen kannalta merkityksellisen paikan läheisyydessä sijaitsevan tukiaseman kautta telejärjestelmään. Edellytyksenä sijaintitiedon hankkimiselle on, että tutkittavana on rikos, jonka johdosta on mahdollista kohdistaa televalvontaa rikoksesta epäiltyyn (5 a luvun 3 §:n 1 momentin 1—3 kohta). Lisäedellytyksenä on, että tietojen saamisella voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi. Valiokunta pitää ehdotettua sääntelyä perusteltuna.

Hallintovaliokunta toteaa sijaintitietojen salassapitoa koskevan sääntelyn osalta, että yksityisyyden suojasta televiestinnässä ja teletoinnassa annetun lain (565/1999) 7 §:n mukaan televiestinnän tunnistamistiedot, mukaan lukien sijaintitiedot, ovat salassapidettäviä tietoja, joita teleyrityksen palveluksessa oleva ei saa luvattomasti ilmaista. Ehdotetun 5 a luvun 3 a §:n nojalla esitutkintaviranomainen voisi kuitenkin saada matkaviestimien sijaintitietoja edellä mainitun salassapitosäännöksen estämättä. On kuitenkin huomattava, että mainittu pykälä ei oikeuttaisi saamaan mitään tunnistamistietoja tahoilta, vaan ainoastaan sellaisia sijaintitietoja, joiden perusteella on mahdollista myös päätellä, missä matkaviestimen haltija on ollut kyseisenä aikana.

Valiokunta kiinnittää lakivaliokunnan huomiota siihen, että sijaintitietojen salassapitoa koskevan sääntelyn kokonaisuutta arvioidaan vielä muun muassa suhteessa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin (621/1999).

4 §. Teknisen kuuntelun edellytykset. Hallituksen esityksessä mahdollistetaan myös vakituiseen asumiseen tarkoitettuihin tiloihin kohdistettava tekninen kuuntelu. Perusteluista ilmenee

muun muassa, että nykyisillä rajoituksilla tekninen kuuntelu on jäänyt lähes merkityksettömäksi ja että merkittävä osa huumausainekaupasta tapahtuu Suomessa asunnoissa.

Perustuslakivaliokunta katsoo lausunnossaan, että siltä osin kuin kysymys on vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan kohdistuvasta teknisestä kuuntelusta (3 momentti) tavallisen lainsäätämisyjärjestyksen edellytyksenä on rajata tekninen kuuntelu valtiorikosten, väkivaltarikosten, yleisvaarallisten rikosten ja huumausainerikosten törkeimpiin tekemuotoihin. Hallintovaliokunta toteaa, että nämä seikat on luonnollisesti otettava huomioon 4 §:n 3 momentissa.

Lisäksi perustuslakivaliokunta katsoo, että pykälän 4 momentin sanamuodon mukainen sääntely ei oikeuta menemään salaa kotirauhan piiriin kuuntelulaitteen asentamiseksi.

Tämän vuoksi hallintovaliokunta esittää, että pykälän 4 momentti voitaisiin täsmentää seuraavasti: "*Esitutkintaa toimittavalla virkamiehellä on oikeus sijoittaa kuuntelulaite salaa kuuntelun kohteena oleviin tiloihin, jos kuuntelun toimittaminen sitä edellyttää. Virkamiehellä on tällöin oikeus laitteen asettamiseksi ja pois ottamiseksi päästä edellä mainittuihin tiloihin.*"

5 §. Toimenpiteestä päättäminen. Hallituksen esityksen mukaan telekuuntelusta, televalvonnasta ja eräissä tapauksissa teknisestä tarkkailusta päättäisi edelleen tuomioistuin. Toimenpiteiden välittömän aloittamisen mahdollistamiseksi kiireellisissä tapauksissa väliaikaisen päätöksen voisi kuitenkin tehdä eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöksellä toimenpidettä voitaisiin jatkaa enintään 24 tunnin ajan toimenpiteen aloittamisesta. Nykyisten säännösten mukaan teknistä kuuntelua koskeva päätös on muissa kuin tuomioistuimen päätösvaltaan kuuluvissa tilanteissa alistettava 24 tunnin kuluessa korkealle poliisi- tai muulle sellaiselle virkamiehelle. Nyt ehdotetaan, että nämä korkeat poliisi- tai muut sellaiset virkamiehet lähtökohtaisesti päättäisivät teknisestä kuuntelusta, mutta tutkinnanjohtaja voisi kiireellisessä tapauksessa päättää väliaikaisesti

teknisestä kuuntelusta. Tutkinnanjohtajan päätoimella kuuntelua voitaisiin jatkaa enintään 24 tunnin ajan.

Hallintovaliokunta esittää perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta, että 5 §:n 2 momentin ensimmäinen virke hyväksytään — rajaamalla telekuuntelu sääntelyn ulkopuolelle — näin kuuluvana: "Jos 1 momentin (*poist.*) 2 ja 6 kohdassa tarkoitettu toimenpide ei siedä viivytystä, pidättämiseen oikeutettu virkamies saa päättää toimenpiteestä siihen asti, kunnes..."

Valiokunta pitää tärkeänä oikeusministeriön ilmoitusta siitä, että ministeriö tulee muuttamaan käräjäoikeuksien päivystysjärjestelmää koskevaa päätöstä siten, että telekuuntelulupa-asiat voidaan käsitellä ajankohdasta riippumatta.

6 a §. Julkinen asiamies. Valiokunta pitää perusteltuna julkisen asiamiehen järjestelmää teknistä kuuntelua koskevissa asioissa. Uudistuksen tarkoituksena on parantaa tuomioistuimen mahdollisuuksia arvioida kyseisiä pakkokeinoja koskevia pyyntöjä. Valiokunta pitää tärkeänä, että järjestelmän toimivuutta seurataan.

7 §. Luvan ja päätöksen ehdot. Pykälän 1 momentin mukaan telekuuntelua ja televalvontaa koskeva lupa voidaan antaa kerrallaan enintään 1 kuukaudeksi. Luvassa on määriteltävä toimenpiteen kohteena oleva teleliittymä, teleosoite tai telepääteläite ja tiedossa olevat henkilöt. Televalvontaa koskeva lupa voidaan myöntää koskemaan myös päätöstä edeltänyttä aikaa, joka voi olla kuukautta pidempi. Tuomioistuin voi liittää lupaan muitakin rajoituksia ja ehtoja. Matkaviestimen sijaintitiedon hankkimista koskevas-

sa luvassa on mainittava ajanjakso ja tukiasema, jota lupa koskee.

Valiokunta katsoo, että lupaan on otettava myös ehto siitä, että vakituiseen asumiseen käytetyn asunnon kuuntelu on keskeytettävä heti, kun epäillyn havaitaan poistuvan kuunneltavasta tilasta, johon jää ainostaan sivullisia henkilöitä.

3. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

Esitutkintalain 4 § koskee esitutkinnan toimittamista jättämistä ja lopettamista. Valiokunta pitää tärkeänä, että laissa säädetään asianomistajan mahdollisuudesta käyttää syyteoikeuttaan myös tapauksissa, joissa esitutkintaviranomainen tai syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta tai se keskeytetään tai lopetetaan. Tämän vuoksi valiokunta esittää, että voimassa olevaa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) hallituksen esitykseen sisällytmätöntä 1 luvun 14 §:ää muutetaan seuraavasti: "Asianomistaja saa itse nostaa syytteen rikoksesta vain, jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta *taikka esitutkintaviranomainen tai syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta tai se keskeytetään tai lopetetaan.* Asianomistajan oikeudesta nostaa syyte julkista tehtävää hoidettaessa tehdystä rikoksesta säädetään perustuslain 118 §:n 3 momentissa."

Lausunto

Lausuntonaan hallintovaliokunta kunnioittavasti esittää,

että lakivaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

HaVL 38/2002 vp — HE 52/2002 vp

Helsingissä 13 päivänä joulukuuta 2002

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Matti Väistö /kesk	Pekka Nousiainen /kesk
vpj.	Pertti Turtiainen /vas	Heli Paasio /sd
jäs.	Janina Andersson /vihr	Aulis Ranta-Muotio /kesk
	Rakel Hiltunen /sd	Pekka Ravi /kok
	Valto Koski /sd	Petri Salo /kok
	Esko Kurvinen /kok	Arto Seppälä /sd
	Kari Kärkkäinen /kd	Marja Tiura /kok
	Paula Lehtomäki /kesk	vjäs. Matti Saarinen /sd (osittain).

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Ossi Lantto.

ERIÄVÄ MIELIPIDE

Perustelut

Hallituksen esityksessä päätavoitteena on sen mukaan ammattimaiseen ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien törkeiden rikosten selvittämisen ja rikoshyödyn jäljittämisen tehostaminen. Tällaiseen rikollisuuteen tuleekin suhtautua suurella vakavuudella ja toimintaan tulee voida puuttua nopeasti ja mahdollisimman varhaisessa vaiheessa niin, että toimenpiteet ovat tehokkaita ja vaikuttavia.

Esitutkintaviranomaisille esitetyillä toimivaltuuksien tarkistuksilla ei kuitenkaan tule kevyin perustein heikentää perusoikeuksin turvattuja etuja, kuten yksilön koskemattomuutta, kotirauhaa, vapautta jne. Hallituksen esityksessä esitetyt muutokset pakkokeinolakiin eivät liity kaikilta osin edellä esitetyn vakavan järjestäytyneen rikollisuuden selvittämisen ja rikoshyödyn jäljittämisen tehostamiseen. Tällaisia ongelmallisia muutosesityksiä ovat ennen muuta esitykset eräiden pakkokeinojen toimenpidekynnyksen madaltamisesta.

Hallituksen esityksessä näyttökynnyksen madaltamiselle on esitetty perusteluiksi muun muassa sitä, että näyttökynnyksenä "todennäköiset syyt", joka on sama kuin syytteen nostamisen kynnyksenä, on liian korkea rikoksen esitutkintavaiheessa, kun päätetään pakkokeinojen käytöstä. Perustelut perusoikeuksiin puuttuvien pakkokeinojen käytön edellytyksien madaltamiselle hallituksen esityksessä esitetyllä tavalla eivät ole vakuuttavia. Useat asiantuntijat ja perustuslakivaliokunta lausunnossaan ovatkin kiinnittäneet huomiota muun ohella juuri näihin kohtiin esityksessä.

Koska pakkokeinoilla puututaan perusoikeutena suojattuihin etuihin, on puuttumisen aineelliset edellytykset lainsäädännössä pyritty asettamaan toimenpiteen ankaruuden mukaiseen suhteeseen. Pakkotoimenpide onkin sallittu yleensä vain tietyn raskausasteen täyttävän rikoksen tutkimiseksi. Tällaisilta aineellisilta edellytyksiltä tulee vaatia täsmällisyyttä. Perustuslakivalio-

kunta on lausunnossaan todennut, että näyttökynnyksen madaltaminen muodostuu valtiosääntöoikeudellisesti ongelmalliseksi tällaisessa perusoikeusherkässä sääntely-ympäristössä, koska pakkokeinojen sinänsä ehkä tiukatkin aineelliset edellytykset vesittyvät, mikäli näyttökynnykset ovat liian matalia ja/tai epämääräisiä. Säännökset tulevat myös siinä määrin epämääräisiksi, että niiden noudattamisen jälkikäteen valvonta käy vaikeaksi ja jopa mahdottomaksi. Näin kävisi muun muassa pidättämisen erityisten edellytysten olemassaolovaatimusten arvioinnissa.

Näyttökynnyksenä "todennäköiset syyt" on selkeämpi ja valtiosäännön kannalta perustelumpi kuin "syytä epäillä", koska "todennäköisiin syihin" kytketään vaatimus ainakin jonkinlaisesta konkreettisesta tosiseikasta epäilyn perustana kun taas "on syytä epäillä" voidaan mieltää viittaavan vain yleisluonteisempaan epäluuloon ilman, että erikseen harkitaan, mitä konkreettista pohjaa epäilylle käsillä olevassa yksittäistapauksessa on. "Todennäköiset syyt" mielletäänkin yleensä käytännössä varsinaiseksi kynnykseksi. Todennäköisyysarvio on pakkokeinosääntelyssä perusteltu, sillä se perustuu kuitenkin aina käytettävissä olevaan aineistoon ja voi siten myös muuttua sen pohjana olevan aineiston muuttuessa ja täydentyessä. Näin ollen saman ilmaisun ei siis tarvitse rikostutkinnan eri vaiheissa ja erilaisia toimenpiteitä silmällä pitäen merkitä samaa todennäköisyyden astetta. Näiden syiden vuoksi pidän perusteltuna, että näyttökynnystä ei tule madaltaa nykyisestä hallituksen esityksessä esitetyllä tavalla.

1 luku. Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

3 §. Pidättämisen edellytykset. Edellä on jo esitetty perusteita, miksi näyttökynnystä ei tulisi madaltaa hallituksen esityksessä esitetyllä tavalla. Pidättämisellä puututaan voimakkaasti pe-

rusoikeutena suojattuun henkilökohtaiseen vapauteen. Pidättämisen edellytysten osalta tuleekin ottaa huomioon, että edellytysten olemassaolovaatimusten arvioinnissa näyttökynnyksen madaltaminen aiheuttaisi erityisesti noudattamisen jälkikäteisen valvonnan vaikeutumisen tai jopa mahdottomuuden. Tämä olisi pidätetyn oikeusturvan kannalta hyvin ongelmallista ja askel huonompaan suuntaan. Hallintovaliokunta on lausunnon perusteluissa todennut, että pidättämisen ja vangitsemisen erityisten edellytysten muuttamisella ei valiokunnan käsitysten mukaan ole käytännössä kovinkaan suurta merkitystä, koska nykyiselläänkin vain pieni osa vangitsemisvaatimuksista hylätään, ja että on lähdeittävä siitä, ettei ole tarkoitus muuttaa nykyistä soveltamiskäytäntöä. Vaikka esityksen tarkoituksena ei olisikaan muuttaa nykyistä käytäntöä, on mielestäni huomattava, että näyttökynnyksen madaltaminen saattaa soveltamiskäytäntöä kuitenkin muuttaa ja varsin ennalta arvaamattomalla tavalla madaltamisen vesittäessä ai-neellisten edellytysten merkitystä ja jälkikäteisen valvonnan tullessa vaikeaksi tai jopa mahdottomaksi. Tämän vuoksi esitän, että 3 §:n 1 momentin 2 kohta tulisi hyväksyä näin kuuluvana: "2) jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on *todennäköistä*, että hän..."

2 luku. Matkustuskielto

1 §. Matkustuskiellon edellytykset. Edellä on jo esitetty perusteita, miksi näyttökynnystä ei tulisi madaltaa hallituksen esityksessä esitetyllä tavalla. Edellä esitetyn perusteella esitän, että 1 §:n alku tulisi hyväksyä näin kuuluvana: "Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan määrätä pidättämisen tai vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, jos rikoksesta säädetty ankarin rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn henkilökohtaisten olosuhteiden tai muiden seikkojen perusteella on *todennäköistä*, että hän..."

3 luku. Hukkaamiskiello ja vakuustakavarikko

1 §. Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon edellytykset. Hallituksen esityksessä hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon edellytyksiä koskevissa perusteluissa on näyttökynnyksen madaltamista perusteltu sillä, että nykyisin hukkaamiskiellon ja syytteen nostamisen kynnyks on ilmaistu samalla käsitteellä "todennäköiset syyt" ja näin ollen pakkokeino edellyttäisi samaa todennäköisyysnäyttöä kuin syytteen nostaminen. Muun muassa apulaisoikeuskansleri Jonkka on huomauttanut launonnossaan, että huolimatta siitä, että vaadittavan todennäköisyyden aste olisi ilmaistu samalla käsitteellä, otetaan luonnollisesti arvioissa huomioon arvioimisajankohdan näyttötilanne ja aiotun toimenpiteen tarkoitus. Näin ollen sama ilmaisu ei vaadi rikostutkinnan eri vaiheissa ja erilaisia toimenpiteitä silmällä pitäen samaa todennäköisyyden astetta. Lisäksi, kun pakkokeinon näyttökynnyksen madaltamisen vastapainoksi ei esitetä siviiliprosessin turvaamistoimenpiteiden osalta säädettyä korvausvelvollisuutta aiheuttoman hukkaamiskiellon tai vakuustakavarikon aiheuttaman vahingon korvaamiseksi, ei näyttökynnyksen madaltamista voida katsoa perustelluksi. Eriävän mielipiteen alussa on lisäksi esitetty perusteita, miksi näyttökynnystä ei tulisi madaltaa hallituksen esityksessä esitetyllä tavalla. Edellä esitetyn perusteella esitän, että 1 §:n 1 momentin alku kirjoitetaan seuraavasti: "*Jos on syytä epäillä, että rikoksesta todennäköisin syin epäilty* tai se, joka voidaan rikoksen johdosta tuomita korvaamaan vahinko tai menettämään valtiolle rahamäärä, pyrkii..."

5 luku. Etsintä

Paikkaan kohdistuva etsintä

1 §. Kotietsintä esineen löytämiseksi. Kotietsinnällä puututaan perusoikeutena suojattuun kotirauhaan. Saadun tiedon mukaan kotietsinnöistä myös kannellaan paljon ja kanteluista käy ilmi, että kotietsintä koetaan varsin vakavana puuttumisena yksilön oikeuksiin. Kotietsinnan edellytyksenä olevaan näyttökynnyksen alentamiseen tulisikin löytyä painavia rikostutkinnal-

lisia syitä. Näitä ei kuitenkaan ole hallituksen esityksessä esitetty. Edellä on jo esitetty perusteita, miksi näyttökynnystä ei tulisi madaltaa hallituksen esityksessä esitetyllä tavalla. Edellä esitetyn perusteella katson, että 5 luvun 1 §:n 1 ja 2 momentit tulisi muuttaa seuraavasti: "Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, tai jos selvittävänä ovat yhteisösa- kon tuomitsemiseen liittyvät seikat, saadaan rakennuksessa, huoneessa tai suljetussa säilytys- paikassa tai suljetussa kulkuneuvossa, joka on sen hallinnassa, jota todennäköisin syin epäil- lään rikoksesta, toimittaa kotietsintä..."

"Muualla kuin paikassa, joka on sen hallin- nassa, jota todennäköisin syin epäillään rikok- sesta, saadaan kotietsintä toimittaa vain..."

10 §. Henkilöntarkastuksen edellytykset. Halli- tuksen esityksessä esitetään henkilöntarkastuk- sen näyttökynnyksen madaltamista epäillyn osalta todennäköisistä syistä tilanteeseen "on syytä epäillä". Tälle näyttökynnyksen madalta- miselle ei kuitenkaan ole esitetty yksityiskohtai- sia perusteluita. Edellä on jo esitetty perusteita, miksi näyttökynnystä ei tulisi madaltaa hallituks- en esityksessä esitetyllä tavalla. Pykälä tulisi- kin säilyttää näyttökynnyksen osalta voimassa olevan lain mukaisena. Edellä esitetyn perus- teella esitän, että 10 §:n 1 ja 2 momentit kirjoite- taan seuraavasti: "Jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään 6 kuukautta vankeutta, taikka lievä petos, sille, jota todennäköisin syin epäillään ri- koksesta, saadaan toimittaa henkilöntarkastus takavarikoitavan taikka väliaikaiseen hukkaa- miskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan esineen tai omaisuuden löytämiseksi tai muu- toin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä."

"Muu kuin se, jota todennäköisin syin epäil- lään rikoksesta, saadaan tarkastaa vain, jos erit- täin pätevin perustein voidaan..."

5 a luku. Telekuuntelu, televalvonta ja tekni- nen tarkkailu

4 §. Teknisen kuuntelun edellytykset. Tekni- sen kuuntelun laajentaminen vakituisesti asumi- seen käytettyyn tilaan loukkaa perustuslailla suojattua kotirauhaa myös sivullisten osalta. Eu- roopan mittapuussa tekniseen kuunteluun suh- taudutaankin hyvin kielteisesti. Niissä maissa, kuten Tanskassa, jossa tekninen kuuntelu on sal- littu, on edellytyksenä, että esitutinnan kohtee- na olevan rikoksen minimirangaistus on vähin- tään kuusi vuotta vankeutta ja että rikos on ai- heuttanut tai voinut aiheuttaa vaaraa ihmisten hengelle tai terveydelle taikka merkittävälle yh- teiskunnallisille eduille.

Teknisessä kuuntelussa tulee ottaa huomioon sen erityisluonne pakkokeinona, kuunneltaviksi mahdollisesti tulevien henkilöiden määrä ja se, etteivät he kaikki välttämättä ole rikoksesta epäiltyjä. Teknisen kuuntelun kriteerien tulee- kin olla tiukat ja mahdollisimman selkeät. Sen lisäksi, että tekninen kuuntelu pakkokeinona tu- lee rajata perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan valtiorikosten, väkivaltarikosten, yleis- vaarallisten rikosten ja huumausainerikosten törkeimpiin tekemuotoihin, tulee näyttökynnyk- sen olla selkeä ja konkreettiseen tosiseikkaan perustuva "todennäköiset syyt epäillä". Viittaan lisäksi edellä esitettyihin perusteluihin sille, miksi näyttökynnystä ei tulisi hallituksen esityk- sessä esitetyllä tavalla madaltaa.

Edellä esitetyn perusteella esitän, että 4 §:n 3 momentin alku tulisi kirjoittaa seuraavasti: "Kun on todennäköisiä syitä epäillä jotakuta 2 §:n 1 momentissa tarkoitettusta rikoksesta, rikoksen..."

11 §. Toimenpiteen lopettaminen ja pakkokei- non käytöstä ilmoittaminen. Pykälän mukaan vain epäillylle on ilmoitettava häneen kohdistet- tuista 5 a luvun pakkokeinoista, kuten teknisestä kuuntelusta. Kuitenkin teknisen kuuntelun koh- teeksi, silloin kun se tapahtuu kotirauhan piiris- sä, joutuu usein myös sivullisia, joihin pykäläs- sä mainittu ilmoitusvelvollisuus ei esityksen mukaan ulottuisi. Jotta sivulliset, joiden kotirau- han piirissä kuuntelua on tapahtunut, voisivat edes jälkikäteen saattaa menettelyn lainvalvojan

arvioitavaksi, tulisi pykälää täydentää niin, että epäillyn lisäksi myös sivullisille tulee ilmoittaa tehdystä salakuuntelusta. Tämän vuoksi esitän, että 11 §:n 2 momenttiin lisätään kolmanneksi virkkeeksi seuraava: "*Edellä esitetyllä tavalla tulee ilmoittaa myös sivulliselle, johon on kohdistettu lain 5 a luvun 4 §:n mukaista teknistä kuuntelua vakituiseen asumiseen tarkoitetussa tilassa.*"

Helsingissä 13 päivänä joulukuuta 2002

Janina Andersson /vihr

Eriävä mielipide

Edellä olevan perusteella katson,

että hallintovaliokunnan olisi tullut lausunnossaan lakivaliokunnalle ottaa edellä esitetty huomioon.